

Resource

JUNI 2023 JAARGANG 17

Journalistiek platform over Wageningen University & Research

Nieuwe tanden
voor Barry de
Haarwegkat

Bioblitz telt
ruim 1000
soorten

**Hoogste
wintersterfte**
bijenvolken
sinds 2010

**Nieuwe
koffieautomaten,**
hoger cholesterol?

**WUR nog steeds
'beste uni'**
volgens studenten

Hoogleraar Liesje Mommer

De plicht om optimist
te blijven | p.12

AFSCHEID
van flatkroeg
Annie's
p.22

Inhoud

NR 18 JAARGANG 17

18

Opinie:

Kunnen we toe met de helft minder pesticiden?

20

Intimidatie

door collega-wetenschappers

24

Nieuwe kijk

op slavernij-verleden

5 WUR daalt in duurzaamheidstop

8 Falen & opstaan: 'Leg je niet neer bij onterecht kritiek'

9 Speuren naar steuren

28 7 tips voor je thesis-verdediging

30 De bijbaan: Vincent begeleidt TOTY-verkiezing

Kijk voor meer verhalen en nieuws op onze website via deze QR-code:

VOORWOORD

China

767 deelnemers aan de petitie *Loaded with discriminatory and one-sided views, Resource owes the WUR Chinese community an apology!* Een formele klacht bij onze redactiecommissie. Twee demonstraties op de campus tegen *Resource*. Niet eerder – zover ik weet – deed een verhaal zoveel stof opwaaien. Bij de eerste demonstratie luisterde ik vooral naar de organisatoren. We nemen kritiek serieus en ik schreef daarna in mijn voorwoord dat we erkennen dat dingen anders hadden gekund. Afgelopen vrijdag was er opnieuw een groep demonstranten die excuses van *Resource* eisten. Ik ben weer gaan luisteren én praten en dat werd een goed gesprek. Op het scherpst van de snede, maar we luisterden naar elkaars standpunten. Ik vond mijn gesprekspartners oprecht en open. De deelnemers maakten mij duidelijk dat zij vinden dat ons verhaal hun reputatie heeft beschadigd. In het artikel kwam ook een evaluatie ter sprake waarin onderzoeksdirecteuren zich zorgen zeggen te maken over Chinese PhD'ers die sociaal en academisch niet vrij zouden zijn. Mij werd verteld dat we dit vooral aan de Chinese PhD'ers zelf hadden moeten vragen. We betreuren dat het verhaal de Chinese gemeenschap gekwetst heeft, op welke manier dan ook. Ik heb onder meer aangeboden het verhaal opnieuw met hen te bekijken en bijvoorbeeld woorden die zwaar vielen aan te passen. En mochten er fouten in staan, kunnen we rectificeren. *Talk with us*, was op spandoeken te lezen. Laten we dat snel doen; volgende week dinsdag is de deadline voor het laatste nummer van dit academisch jaar.

Willem Andréé

Hoofdredacteur

SPORTIEF VERHUIZEN

Negen vrijwilligers hebben zondag 11 juni een tijdelijke fitnessruimte ingericht in sporthal 4c zodat de 4.200 gebruikers van de fitnessruimte van sportcentrum De Bongerd hun work-outs kunnen blijven doen tijdens de renovatie van de gym. De nieuwe fitnessruimte wordt op 23 juli opgeleverd. Ellen van Kalsbeek van het sportcentrum: 'De vrijwilligers hadden zich al dagenlang ingezet voor het Groot Nederlands Studenten Kampioenschap (GNSK) en hebben vervolgens drie uur lang fitnessmateriaal verhuisd. Flink buffelen, nu heel trots en tevreden over het resultaat. Chapeau voor de vrijwilligers!' LZ

Foto Guy Ackermans

Kenny B op nieuw campusfestival Summervibes

Op het grasveld tussen Atlas en Forum is volgende week de eerste editie van het Summervibes-festival.

De doelgroep is 'campusbewoners' (medewerkers en studenten) en de toegang is gratis. Het moet een jaarlijks terugkerend festival worden om de zomer in te luiden op de campus.

Omnia-manager Chris van Kreij nam het initiatief voor het festival. 'In coronatijd hebben studenten het Globus-festival

georganiseerd. Er zou een tweede editie komen, maar die ging niet door. Dat vond ik jammer. Toen dacht ik: kan WUR niet

'Live muziek, chillen in het gras en lekker in de zweefmolen'

wat taken van de studentenorganisatie overnemen op het gebied van vergunningen en veiligheid? Dan kunnen studenten meedenken over de programmering en de aankleding.'

Van Kreij stapte met zijn idee naar Sjef Moling, die vanuit zijn rol als AID-projectleider veel ervaring heeft met het organiseren van festivals op de campus. Samen

Kenny B • Foto HeukersMedia / Shutterstock.com

met Moling en vier studenten begon hij afgelopen maart aan de organisatie van het festival.

Van ABBA tot Zweefmolen

Summervibes moet een breed publiek aanspreken en heeft dus ook een breed programma. 'We trappen af met de coverband THUNK. Daarna treedt de Surinaams-Nederlandse zanger Kenny B – bekend van hits als *Parijs* en *Als Je Gaat* – op met een liveband. Dan volgt

een ABBA Tribute en in de avond speelt studentenfeestband Jazzalike, die eerder op de Zwarte Cross optraden. Tussendoor en ter afsluiting spelen Wageningse DJ's.' Ook komt er een zweefmolen. 'Live muziek, chillen in het gras en lekker in de zweefmolen. Het moet echt een fijn festivalsfeertje worden. Nu nog hopen op mooi weer.' LZ

Summervibes: 22 juni van 15:00 tot 23:00 uur. Muntjes 2,25 euro.

Eline Ampt wint Hugo de Vriesprijs

Planten helpen of hinderen elkaar in de strijd om het bestaan en het gevecht tegen ziekteverwekkende schimmels. Eline Ampt lichtte in haar promotieonderzoek (verdediging oktober 2022) een tipje van de sluier op van hoe die ondergrondse strijd in zijn werk gaat. Het levert haar de Hugo de Vriesprijs op.

De prijs wordt jaarlijks toegekend aan het beste botanische proefschrift. Ampt (Plantenecologie en Natuurbeheer) kreeg de prijs vorige week in Leiden tijdens een symposium van de Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging.

Ampt combineerde volgens promotor Liesje Mommer methodes en concepten uit zowel de fytopathologie als de plantencologie. 'De heersende idee is dat biodiversiteit leidt tot betere prestaties van planten. Zij heeft dat idee aangescherpt door aan te tonen dat het niet zozeer om de diversiteit gaat, maar meer om de juiste combinatie van planten.'

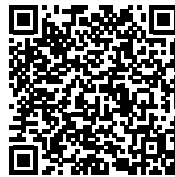
Muur

Ampt liet met ingenieuze experimenten zien dat een goede buur beter is dan een verre vriend. Sommige burens versnellen

de verspreiding van de schimmel, anderen remmen of verhinderen infectie. De structuur van de wortelstelsels van de planten speelt hierbij een prominente rol. Bij vertraging bijvoorbeeld werken de wortels van de buurplant als een soort muur. Dit fundamentele begrip van de ondergrondse interacties heeft ook directe nuttige kanten. Kennis van burenhulp maakt het volgens Mommer mogelijk teeltssystemen te ontwikkelen die beter bestand zijn tegen verwoestende schimmels. 'Je moet dus goed nadenken over welke soorten je combineert.' RK

5

Er zijn nog vijf docenten in de race voor de titel Teacher of the Year. In alfabetische volgorde zijn dat: Julia Diederer, Jessica Duncan, Ignas Heitkönig, Klaas Metselaar en Anneke Valk. Op 20 juni wordt een van hen uitgeroepen tot winnaar. Scan de QR-code voor interviews en informatie over de verkiezing. LZ

WUR keldert in duurzaamheidstop

WUR is niet langer een van de duurzaamste instellingen voor hoger onderwijs in Nederland. In de SustainaBul 2023 moet Wageningen het met een schamele zesde plek doen. Winnaar is Hogeschool Van Hall Larenstein. Sinds 2012 reikt Studenten voor Morgen de SustainaBul uit aan de hogeschool of universiteit die het beste scoort op het gebied van duurzaamheid. Daarbij wordt gekeken naar prestaties op gebied van onderwijs, onderzoek, bedrijfsvoering en best practices. Alleen op gebied van onderzoek en best practices scoort WUR de maximale score. Absoluut gezien heeft WUR overigens maar marginaal minder gescoord dan andere jaren. De daling op de lijst komt vooral omdat andere universiteiten aanzienlijk beter uit de bus komen dan voorheen. RK

Bioblitz telt over de 1000 soorten

Ilse Koks komt net van de Grebbeberg gefietst: tussen haar veldpracticum en een college door heeft ze net even tijd om te praten. Alhoewel dat ongetwijfeld een paar soorten scheelt, seconden die ze had kunnen gebruiken om soorten te spotten. De eerstejaars Bos- en Natuurbeheer is een van de topwaarnemers van de Bioblitz 2023.

Eigenlijk is die Bioblitz alleen maar een extra motivatie voor iets waar ze toch al volop mee bezig is, zegt Koks. 'Hiervoor was ik ook al veel in de natuur. Maar sinds ik hier op de uni zit, is het met de kennis van planten hard gegaan.' Bioblitz gebruikt het platform *Waarneming.nl* om de telling bij te houden. Daar is precies te zien wie, wat, waar en wanneer heeft gezien en ingevoerd. 'Mijn moeder zegt wel eens: als ik me afvraag wat je vandaag hebt gedaan, kijk ik gewoon even op *Waarneming.nl*'

Inmiddels is het doel van 1000 soorten behaald. Veel zeldzame soorten zijn er niet bij op de campus. Maar Koks vindt de kruising die ze vond tussen de dag- (felroze) en avondkoekoeks-bloem (wit) toch best bijzonder. 'De kruising levert een perfect babyroze bloem op. Die zie je niet zoveel.' RK

Foto Resource

Nieuwe koffieautomaten, hoger cholesterol?

De nieuwe koffieautomaten die fabrikant Maas deze maand op de hele campus neerzet, werken met metalen filters. Daardoor komt er meer cafestol in de koffie, een stofje dat je cholesterolgehalte verhoogt. Is dat erg?

Koffie is gezond, schrijft het Voedingscentrum op haar website. Maar 'hoe beter de koffie is gefilterd, hoe gezonder, want hoe minder cafestol erin zit'. WUR-automaten werken met metalen filters, de tegenwoordig populaire espresso-zettechniek. Dat geldt ook voor de nieuwe automaten. Volgens het Voedingscentrum heeft zulke koffie vanaf twee tot drie kopjes per dag een meetbaar effect op je cholesterolgehalte.

Nachtelijke gehaktbal

Mark Boekschoten weet er meer van. Hij is verantwoordelijk voor de labora-

toria van de afdeling Humane Voeding en Gezondheid bij WUR en deed rond 2005 zelf onderzoek naar cafestol. 'Als je dagelijks 10 mg cafestol binnenkrijgt, stijgt je totaalcholesterolgehalte met 0,13 mmol per liter.' Een stijging van 0,13 dus op de waarde die bij gezonde mensen onder de 5 behoort te zijn, maar bij veel mensen te hoog is. Iets om rekening mee te houden dus, dat cafestol? 'Het is een van de knoppen waaraan je kunt draaien als je je cholesterolgehalte wilt verlagen', zegt Boekschoten. Je kunt de roomboter weglaten van je brood, je nachtelijke gehaktbal

skippen en/of letten op wat voor koffie je drinkt en hoe veel.'

Doorlooptijd

Boekschoten: 'Behalve het type filter, bepaalt bijvoorbeeld ook de doorlooptijd hoeveel vet en cafestol er meekomt in je koffie. We weten dus niet precies hoeveel cafestol er in een kop WUR-koffie zit. Met een simpele test kan de fabrikant het meten. Is het aan de hoge kant, dan kan een andere afstelling van de automaat een optie zijn, al doet dat mogelijk ook iets met de smaak.'

WUR-contractmanager Marcha Sperna Weiland laat weten dat zij graag met Boekschoten en fabrikant Maas in gesprek gaat over het meten van het cafestolgehalte. Wordt vervolgd! ^{RL}

Help! Barry moet naar de tandarts.

Barry de Haarwegkat is ondertussen een heer op leeftijd – maar liefst 18 jaar – en daar horen ouderdomskwaaltjes bij. Hij heeft een buikje, moest pas een abces laten verwijderen en nu is het tijd voor een check-up bij de dierentandarts. Zijn verzorgers, een stuk of tien studenten die er samen op letten dat hij eten krijgt en tijdens koude nachten binnen slaapt, zijn een GoFundMe (geldinzameling) gestart. Wil je bijdragen of weten hoe Barry ooit de Haarwegkat is geworden? Lees het online. ^{CJ}

Wageningen nog steeds 'beste uni' volgens studenten

Ruim 289 duizend studenten vulden de Nationale Studenten Enquête (NSE) dit jaar in. De resultaten daarvan tellen zwaar mee voor het oordeel in *de Keuzegids*. Wageningen University scoort opnieuw beter dan de rest van de grote universiteiten op bijna alle onderdelen. Onderwijsdecaan Arnold Bregt: 'Complimenten naar onze docenten voor uitstekend onderwijs.'

Toch valt hem iets op als hij naar de resultaten kijkt. 'Het algemene beeld dat naar voren komt uit de NSE is gewoon zeer goed. Maar het is een grote steekproef, dus kijken we altijd of we trends kunnen ontdekken door de jaren heen. Als je kijkt naar 2021, 2022 en 2023, dan valt op dat de waardering voor onze bacheloropleidingen – hoewel nog steeds hoog – enigszins afneemt.'

Ook al zijn het kleine dalingen, Bregt wil samen met de opleidingsdirecteuren en de Board of Education uitzoeken waar die dalingen vandaan komen. Ook wil hij samen met hen kijken naar mogelijkheden om bachelorstudenten vaker voor colleges op de campus te laten zijn. ^{LZ}

Hoogste wintersterfte bijenvolken sinds 2010

Meer dan een kwart van de Nederlandse honingbijenvolken overleefde afgelopen winter niet, rapporteren de Nederlandse bijenhouders. Daarmee ligt de wintersterfte op een niveau dat al meer dan een decennium niet is voorgekomen. Dat blijkt uit de monitoring die WUR jaarlijks uitvoert. ♦ Foto Shutterstock

In 2019 vroeg *Resource* zich nog af waar de bijensterfte was gebeven. Terug van weggeweest, lijkt dit jaar het antwoord. Van de 2.779 geënquêteerde Nederlandse bijenhouders meldden er 280 dat ze al hun volken verloren zijn; 1.075 rapporteerden geen enkele wintersterfte. Met 41,6 procent heeft de provincie Utrecht de hoogste wintersterfte; de imkers in de provincie Limburg rapporteren het laagste aandeel (16,6 procent).

Een duidelijke oorzaak is vooralsnog niet aan te wijzen, zegt honingbij-onderzoeker Harmen Hendriksma. 'Eigenlijk staan alle usual suspects wel in het verdachtenbankje.' Hij noemt onder meer de weersomstandigheden: 2022 kende een erg droge zomer en milde winter. De aanhoudende droogte kan het voedselaanbod in de directe omgeving negatief hebben beïnvloed. Daarnaast duurde het door de aanhoudend hoge temperaturen in het najaar relatief lang voordat volken in overwinteringsmodus gingen. 'Ze bleven maar nieuw broed voortbrengen, terwijl het voedselaanbod al niet meer toereikend was', legt de onderzoeker uit.

Hoornaar

De suggestie dat de Aziatische hoornaar een rol speelt – momenteel in het nieuws omdat de exoot inmiddels is opgerukt

tot in bijna alle Nederlandse provincies – acht Hendriksma onwaarschijnlijk. 'Een Aziatische hoornaar kan zeker schadelijk zijn voor een volk. Als er voortdurend een predator rondhangt bij de kast, vliegen bijen niet meer vrijelijk in en uit om te foerageren. Maar de Aziatische hoornaar komt hier nog niet zo algemeen voor zoals in België, waar al sprake is van honderden tot duizenden nesten. Bovendien laten juist Limburg en Brabant relatief lage wintersterftecijfers zien, terwijl de Aziatische hoornaar daar het meest voorkomt.'

'Alle usual suspects staan in het verdachtenbankje'

Waarschijnlijker acht hij dat de varroamijt een belangrijk aandeel heeft in de wintersterfte. Deze parasiet plant zich voort in het bijenbroed en draagt vaak ziekteverwekkers met zich mee. Een voorbeeld is het *deformed wing*-virus, dat de vleugels misvormt. Ook indirect draagt de mijt bij aan een gebrekkige ontwikkeling van de

bijen. 'Als een bijenvolk al verzwakt de winter in gaat, is het risico op sterfte veel hoger. Van varroa is bekend dat het zeer sterk correleert met wintersterfte', weet Hendriksma.

Hij sluit niet uit dat ook andere factoren een rol spelen. De manier van houden door de imker, bijvoorbeeld. 'Nieuwe bijenhouders hebben nog niet dat fingerspitzengefühl voor de gezondheid van hun volk van ervaren imkers. En sommigen gebruiken bewust geen anti-mijt middelen, maar proberen via natuurlijke selectie de weerbaarheid van volken te vergroten – met meer mortaliteit als bijeffect.'

Om meer zicht te krijgen op wintersterfte en de oorzaken ervan, worden de gegevens uit de enquête nog nader geanalyseerd. De resultaten daarvan worden later dit jaar verwacht. Hendriksma hoopt dat daarnaast budget wordt gevonden voor meerjarig onderzoek. 'Mijn handen jeuken om meer greep te krijgen op wintersterfte.' ME

[Falen & opstaan]

Een mislukte proef, een afgewezen artikel: in de wetenschap wordt het al gauw bestempeld als falen. En erover praten? Dacht het niet. In deze rubriek doen collega's dat wel. Want falen is nuttig. Dit keer Arthur Mol, rector magnificus en hoogleraar Milieubeleid.

Tekst en illustratie Stijn Schreven

'Als hoogleraar milieubeleid begeleidde ik eens een masterstudent uit Indonesië. Uit haar analyses kwam een bijzonder resultaat, daarom schreven we er samen een artikel over. Het artikel was goed en droeg bij aan verdere theorievorming. Toch werd het afgewezen door het tijdschrift, aan de hand van reviewcommentaar. Jammer, dacht ik, slechte reviewers, kan gebeuren, op naar een volgend tijdschrift.

Maar de student wilde daar niets van weten. De reviewers hadden geen goede argumenten voor hun kritiek. Ik liet me overtuigen om gezamenlijk bezwaar te maken via een weerwoord, maar de redacteur bleef bij het besluit: afwijzing. Nog steeds was mijn student niet overtuigd. Ik begon wel plezier te krijgen in haar eigengereidheid en gezamenlijk dienden we bezwaar in bij de redactieraad, een ongekende stap. Uiteindelijk stuurde de redactieraad ons manuscript naar twee andere reviewers en werd het na beperkte aanpassing geaccepteerd.

Daar heb ik veel van geleerd. Ten eerste dat je je niet te snel moet

neerleggen bij onterechte kritiek. Ten tweede dat je ook van jonge en minder ervaren wetenschappers veel kan leren. Ik had zelf nooit zo'n afwijzing aangevochten. Ik zag het als mijn 'falen' dat ik te snel koos voor de makkelijkere weg naar een ander tijdschrift.

'Durf beslissingen van gerenommeerde wetenschappers aan te vechten op de inhoud'

Maar daarmee geef je het verkeerde signaal af aan een beginnend wetenschapper. Je moet jonge wetenschappers ook zelfvertrouwen en eigengereidheid bijbrengen: durf beslissingen van gerenommeerde wetenschappers aan te vechten op de inhoud. Ik heb daarna vaker reviewrapporten in twijfel getrokken als er een goede inhoudelijke grondslag voor was. De inhoud moet de boventoon voeren, niet iemands positie. Dat speelt ook mee in mijn rol als rector: ik probeer me bewust te zijn van mijn functie. Wat ik zeg, krijgt voor een ander soms een bepaalde lading, los van de inhoud van de argumenten. En dat is vaak ongewenst.'

Structuur bepaalt eetsnelheid

Het eten van een appel 'uit het vuistje' duurt langer dan het eten van appelmoes gemaakt van één appel. Dat verschil komt vooral door de textuur van voeding. Lise Heuven, promovendus bij Sensory Science and Eating Behaviour en Food Quality and Design, onderzocht hoe eetsnelheid werkt en hoe die te manipuleren is.

Eetsnelheid is een belangrijke factor voor voedsel- en energie-inname. De textuur van voeding bepaalt in sterke mate hoe snel je eet: een zachte hap glijdt sneller naar binnen. Tijdens het eten geven je brein en maag signalen over hoe vol je zit. Hoe langzamer je eet, hoe minder eten (energie) je binnenkrijgt voordat het seintje 'vol' gegeven wordt.

Heuven: 'In deze studie hebben we gekeken

'Toevoegen van saus verhoogt de eetsnelheid met zo'n 30 procent'

naar het effect van de hardheid van individuele onderdelen van een pastamaaltijd en de toevoeging van saus op eetsnelheid.'

Proefpersonen kregen verschillende maaltijden voorgeschoteld met hard- of zachtgekookte pasta (penne) en wortel, met of zonder saus en verschillende combinaties daarvan.

Het onderzoek toont aan dat hoe snel je een maaltijd eet een gemiddelde is van hoe snel je de losse onderdelen van die maaltijd eet. Heuven: 'Voorheen dachten we dat eetsnelheid werd bepaald door het onderdeel waar je het langst over deed. Dat blijkt niet zo te zijn. Losse stukken harde wortel eet je langzamer dan een pastamaaltijd met harde wortel en zachte penne. Doe je er saus bij, dan neemt de eetsnelheid met ongeveer 30 procent toe.'

'Wil je een maaltijd met een specifieke eetsnelheid klaarmaken, bijvoorbeeld voor iemand met overgewicht, dan moet je dus alle componenten aanpakken', zegt Heuven. Zij publiceerde onlangs haar eerste paper over dit onderzoek. DV

SPEUREN NAAR STEUREN

Een proef met 29 gezenderde jonge steuren (*Acipenser sturio*) die zijn uitgezet in de Biesbosch moet uitwijzen of de steuren overleven en na verloop van een paar maanden via Rotterdam de weg naar zee vinden. Met de proef hoopt promovendus Niels Brevé zijn droom waar te maken: de steur terug in de Rijn.

Steuren komen al bijna driekwart eeuw niet meer voor in de Rijn. Op die uit eerdere experimenten van Brevé in 2012 en 2015 na dan. Die proeven lieten zien dat de steur – net als vroeger – kan overleven in de Rijn en de weg naar zee wel vindt. Maar dat ging om vijf jaar oude dieren. De nieuwe proef moet aantonen dat jonkies die opgroeien in de Biesbosch dat ook kunnen.

De steur is een dier van de zee, legt Brevé uit. ‘Maar ze paaïen in zoet water op de hoofdstroom van de Rijn. In de Biesbosch werden tot 1931 elk jaar honderden steuren gevangen met een gemiddeld gewicht van 80 kilo. De laatste steur werd aangeland in 1952.’

Bordeaux

De Biesbosch is van oudsher de plek waar grote en kleine steuren op doortrek zich verzamelen. De uitgezette steuren blijven dus niet, is Brevé’s hoop en verwachting. ‘Ik hoop en verwacht dat ze na een paar maanden zouttolerant genoeg zijn om de zee op te zoeken. Want dat is het natuurlijke gedrag.’

Om die bewegingen te volgen zijn de steurtjes voorzien van een kleine (8 mm, 2 gram) zender in hun buik. De signalen worden opgevangen door 80 langs de route geplaatste antennes die zijn bevestigd aan boeien van Rijkswaterstaat. De 29 steuren komen van een kwekerij in de buurt van Bordeaux, de enige plek in Europa waar Europese steuren wor-

Niels Brevé, promovendus Mariene Dierecologie, tijdens het uitzetten van steuren in de Biesbosch. Foto Arthur de Bruin

‘IK VERWACHT DAT ZE NA EEN PAAR MAANDEN ZOUTTOLERANT GENOEG ZIJN OM DE ZEE OP TE ZOEKEN’

den geboren. Het aantal steuren is statistisch te weinig om ferme conclusies te trekken. ‘De vraag of de Rijn geschikt is voor herintroductie van de steur kun je niet met een zo’n onderzoek beantwoorden’, zegt Brevé. ‘Maar indicatief is het wel. En er komt een vervolg als de kwekerij paaisucces heeft dit jaar. Het onderzoek, dat overigens een samenwerking is van WUR, Sportvisserij Nederland, rewilding-organisatie ARK, het Wereldnatuurfonds WNF en Rijkswaterstaat, duurt vier maanden. Zolang gaan de batterijen in het minime zendertje mee. Daarna zijn de dieren uit beeld en is Brevé voor het wel en wee van zijn steuren afhankelijk van toevallige bijvangst en terugmelding door beroepsvissers.

Eén ding weet Brevé zeker: de uitgezette steuren komen voorlopig niet terug om te paaïen. ‘Het zijn Franse steuren; ze zijn niet gewend aan het water in de Rijn.’ Als ze dat toch doen, is het lang wachten op die gebeurtenis. Vrouwtjessteuren zijn pas na 15-22 jaar geslachtsrijp. De mannetjes wat eerder. Er kan op zee veel gebeuren in die tijd. ^{RK}

Zwangerschap na maagverkleining geeft risico's

Jaarlijks worden er in Nederland zo'n 12 duizend maagverkleiningen uitgevoerd. Tachtig procent van de patiënten is vrouw en bij een kwart van hen is een kindwens de motivatie voor de operatie. Maar een maagverkleining is niet zonder risico bij een zwangerschap.

Vrouwen met obesitas hebben vaak moeite met zwanger worden. Een maagverkleining helpt om af te vallen. Door de verandering van de anatomie en fysiologie van het maagdarmkanaal vallen patiënten tot wel 25 procent van hun oorspronkelijke gewicht af, het meeste in de eerste twaalf maanden na de operatie. 'Patiënten kunnen na de operatie veel minder eten dan voorheen. En wat ze wel binnenkrijgen, wordt minder goed verteerd en opgenomen', vertelt Laura Heusschen, die eind mei promoveerde op het onderwerp

'voedingsstatus na bariatrische chirurgie', de medische verzamelnaam voor maagverkleiningen.

Ondervoeding

Een zwangerschap kort na een maagverkleining geeft risico's. 'Als vrouwen in verwachting zijn, willen we dat ze in gewicht aankomen. Maar hun lijf is in de gewichtsverliesfase', aldus Heusschen. Onvoldoende gewichtstoename tijdens de zwangerschap kan leiden tot ondervoeding bij de moeder en wordt in verband gebracht met vroeggeboortes en een lager geboortegewicht. Een zwangerschap na de operatie geeft op zichzelf al een lager geboortegewicht, 'een dubbel risico dus', aldus Heusschen.

Heusschen gaat als postdoc verder onderzoeken hoe de kinderen van vrouwen met een maagverkleining opgroeien. 'We

Foto Shutterstock

weten uit studies dat kinderen met een laag geboortegewicht een hoger risico hebben op overgewicht op latere leeftijd, maar we weten nog niet of dat ook geldt voor kinderen van deze vrouwen. Het zou best cru zijn als deze vrouwen een maagverkleining krijgen vanwege hun overgewicht, ze daardoor kinderen krijgen met een laag geboortegewicht en dat die kinderen dan weer een hoger risico op obesitas hebben. Als dat zo is, moeten we de cirkel zien te doorbreken.' DNV

DE STELLING

Promovendi lichten de meest prikkelende stelling uit hun proefschrift toe. Deze keer is dat Tom Theeuwen die op 24 februari promoveerde bij Plant Sciences. Hij onderzocht de cyto-nucleaire interacties in *Arabidopsis thaliana* (zandraket) om fotosynthese te verbeteren.

'Te veel kennis zit creativiteit in de weg'

'Wijsheid wordt vaak gezien als iets wat komt met de jaren, met het vergaren van kennis en ervaring. Een wijs iemand stellen wij ons voor als een gevestigd hoogleraar wiens meningen en conclusies vanzelfsprekend als waar worden gezien.

Ik denk dat de 'dat wist ik al'-houding van gevestigde wetenschappers het buiten de lijnen kunnen denken in de kiem smoort, terwijl zowel zichzelf als anderen dat graag willen kunnen doen. Het belemmert de bereidheid om verbanden te onderzoeken of hypothesen te toetsen.

Toen ik met mijn promotieonderzoek naar fotosynthese startte, wist ik heel weinig van het onderwerp af. Als ik mijn vindingen dan met collega's besprak,

kreeg ik vaak te horen: 'we hebben al veel kennis op dit gebied, jouw voorgestelde uitleg kan niet werken'. Als beginnend wetenschapper had ik misschien niet veel 'wijsheid', maar wel de ambitie en nieuwsgierigheid om mijn observaties verder te toetsen. Mijn onderzoek staaft sommige hypothesen die mijn meer ervaren collega's eerder verworpen hadden.

Ik denk dat een echt wijs persoon altijd bereid is creatief te denken en de moed heeft om feiten te onderzoeken die op het eerste gezicht niet direct logisch lijken.' NF

Hijs de vlag!

Wanneer ik Orion uitloop na mijn thesis-presentatie, zie ik het opeens: de regenboogvlag is gehesen bij Unilever. Wat heeft Unilever daar nou weer mee te maken, vraag ik me af. Even 'Unilever pride' googelen en inderdaad, het bedrijf doet mee aan de pridemaand, heel juni. Het concept is – natuurlijk – overgewaaid uit Amerika, waar elk miljardenbedrijf zijn logo in de maand juni regenboogkleurig maakt. Alles voor de verkoop. Het zullen goede bedoelingen zijn en als iemand die zelf in dat rijtje LHBTI past, vind ik het allemaal best, maar het is

'WUR zou een groene vlag kunnen hijsen. Die zou dan wel kritiek uitlokken'

lijk steun te geven aan gemarginaliseerde groepen.

Er is ook een keerzijde: wanneer zo'n regenbooglogo negatieve gevolgen heeft voor de winst, begint de steun te wankelen. Zie wederom Amerika: de conservatieve beweging probeert daar massaal grote bedrijven te boycotten die regenboogvlaggen en -producten hebben en dat leidt ertoe dat sommige bedrijven die producten dan maar achter in de winkel uitstellen in plaats van in de etalage. Wat ook tot protest leidt, natuurlijk. Als je als organisatie eenmaal een steunbetuiging doet, moet je dat juist blijven doen wanneer je kritiek krijgt.

Zo'n regenboogvlag is een klassiek signaal om de normen en waarden van je organisatie te verkondigen. Nederland is dol op vlaggen: de omgekeerde Nederlandse vlag, die van de BBB en alle variaties aan 'boerenvlaggen', de Oekraïense vlag, de vlag van je stad/provincie/gehucht/noem maar

Ilja Bouwknecht

op. Helaas is er nog geen vlag voor mensen of bedrijven met hart voor het klimaat. Een vlag die zegt: ik doe mijn best, gegeven de omstandigheden. Een omgekeerde BBB-vlag, bijvoorbeeld. Of eentje met een haver-melkcappuccino erop.

WUR heeft geen regenboogvlag hangen deze maand, omdat de universiteit geen megacorporatie is die iets te verkopen heeft op regenboogvlak. Maar op het groene vlak wel: groene kennis is ons belangrijkste exportproduct. WUR zou een groene vlag kunnen hijsen. Die vlag zou dan wel kritiek uitlokken. Goede bedoelingen ten spijt is WUR dit jaar gezakt op de ranglijst van duurzaamste universiteiten. En spontane, milde protesten van klimaatactivisten duldt de organisatie ook al niet. Toch past die groene vlag perfect in het rijtje van organisaties die wel een goed imago willen, maar er niet vol voor willen gaan vanwege mogelijk winstverlies. Om dan toch even terug te komen op mijn thesispresentatie: bij mij mag ook de vlag uit, de Nederlandse. Ik ben geslaagd voor mijn bachelordiploma!

Ilja Bouwknecht is 24, pas afgestudeerd bachelor Bos- en Natuurbeheer. Ze is actief bij studievereniging WSBV Sylvatica en doet 's nachts wel eens vleermuizenonderzoek.

In gesprek met hoogleraar Ondergrondse Interacties Liesje Mommer

‘IK VOEL DE PLICHT OPTIMISTISCH TE BLIJVEN’

Ze maakt zich grote zorgen over de achteruitgang van de biodiversiteit, maar hoogleraar Liesje Mommer blijft optimistisch. ‘Ik heb twee kinderen. Als ik de moed verlies; wat moeten zij dan?’ Tekst Anne van Kessel • Foto's Duncan de Fey

Het gaat heel erg slecht met de biodiversiteit.’ Hoogleraar Ondergrondse Interacties Liesje Mommer valt met de deur in huis. ‘Biodiversiteit gaat over al het leven op onze planeet. Het is de variatie in alle organismen; van microbe in de bodem tot blauwe vinvis in de zee. We hebben het hele ecosysteem nodig voor schoon water, schone lucht, een

vruchtbare bodem en voor voedsel. Om te leven dus. Als de afname zo doorgaat, wordt de planeet onleefbaar’, zegt Mommer, die ook leider is van het Wageningen Biodiversiteits Initiatief. ‘Mensen weten wel dat het slecht gaat met het klimaat, maar beseffen niet hoe erg het met de biodiversiteit is gesteld. Terwijl klimaat en biodiversiteit twee kanten van dezelfde medaille zijn.’

Hoe verhouden die twee kanten zich tot elkaar?

‘Het Amazonegebied is een gigantische koolstofspons die een aanzienlijk deel van de koolstof op aarde opslaat. Door ontbossing komt er nu in delen van de Amazone meer koolstof vrij dan wordt opgenomen. Die uitstoot versterkt klimaatverandering. En dat zorgt ervoor dat nog meer soorten uitsterven en dat de bodem minder vruchtbaar wordt. Zo komen we in een negatieve spiraal. De twee kanten versterken elkaar. Maar dat

kan ook op een positieve manier. Als het goed gaat met de biodiversiteit, gaat het beter met het klimaat. Daarom is op de laatste VN-top over biodiversiteit in Montreal de 30 by 30-regel afgesproken: tegen 2030 moet wereldwijd 30 procent van de natuur op land en op zee beschermd zijn.’

‘Van planten leerde ik: samen ben je beter’

‘Ik snap niet dat onze politici zo blijven dralen’

Liesje Mommer (1976)

2021-heden

Leider Wageningen Biodiversity Initiative (WBI)

2015-heden

Hoogleraar Ondergrondse Interacties, PEN en FEM, Wageningen University

2005-2015

Postdoc en universitair hoofddocent, Wageningen University

2000-2005

PhD, Radboud Universiteit Nijmegen

1995-2000

Studie Biologie, Wageningen University

'Ik wil dat iedere student die hier afstudeert, bekend is met de biodiversiteitscrisis en handelingsperspectief heeft om er iets tegen te doen.'

Jouw onderzoek richt zich vooral op de bodem. Wat leerde je daarvan voor je werk voor het Biodiversiteits Initiatief?

'Toen ik als postdoc begon, wilde ik aan iets relevants werken. Destijds startten de eerste onderzoeken naar de rol van biodiversiteit in het functioneren van ecosystemen. Ik wilde daar iets mee, iets wat niemand anders al deed. Omdat iedereen zich op het leven boven de grond richtte, besloot ik me op de bodem te richten. Ik zag dat planten beter functioneren als er veel verschillende soorten planten zijn. De productie is hoger, er wordt meer koolstof in de bodem opgeslagen en ze zijn beter opgewassen tegen ziekten. Van planten leerde ik: 'samen ben je beter'. Les 1.'

'Daarnaast leerde ik het belang van mycorrhiza-schimmels; die schimmels

geven voedingsstoffen aan de plant in ruil voor suikers. Er is ondergronds een heel groot netwerk gaande, dat je niet ziet, maar dat wel belangrijk is voor het functioneren van plantengemeenschappen. Les 2.'

'Die twee principes gebruik ik nu bij het Biodiversiteits Initiatief. We staan sterker als we de perspectieven van alle *science groups* meenemen. En het initiatief is zoals mycorrhiza-schimmels: de verbinder, het netwerk onder de grond.'

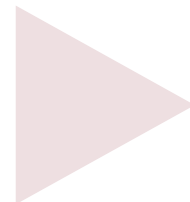
Toen je 3,5 jaar geleden het Ipbes-rapport las met daarin de waarschuwing dat een miljoen soorten dreigen te verdwijnen, ontstond het idee voor het Biodiversiteits Initiatief. Waarom greep dat rapport je zo aan?

'Ik dacht *Oh my God*, ik heb twee tieners, in wat voor wereld groeien die op? Ik

kon twee dingen doen; depressief worden of alles doen wat ik kan voor een betere wereld. Mijn kinderen hadden over het rapport op het Jeugdjournaal gehoord en mijn zoon zei: Mama, je werkt bij de beste universiteit ter wereld. Doe iets!'

Hoe ga je dat doen?

'We moeten het biodiversiteitsverlies omkeren. Nu zitten we op een sterk dalende lijn en we moeten die grafiek weer ombuigen. Dat kan door betere natuurbescherming, door duurzaam te produceren en door duurzaam te eten. Die laatste twee zijn unieke en sterke

punten van het Wageningse onderzoek.’
 ‘Ik wil dat WUR bij elk onderzoeksproject nadenkt of het bijdraagt aan een natuurinclusieve wereld. Ik wil ook dat iedere student die hier afstudeert, bekend is met de biodiversiteitscrisis en handelingsperspectief heeft om er iets tegen te doen.’

Was je als kind al zo met de natuur begaan?

‘Ja. Ik kom uit Zuid-Limburg en we gingen ieder weekend wandelen. Ik plukte bloemen en maakte daar zelf een herbarium van. Met een flora determineerde ik ze. Die liefde voor wandelen is gebleven. Altijd als ik ga wandelen heb ik het idee dat ik iets dichterbij Moeder Aarde ben, ik kan er opladen.’

Wat voel je dan?

‘Rust. Ik geniet van de schoonheid. Van de kleuren van de bloemen, van een eekhoorn die rond huft of van een specht die zit te hakken in een boom. Van slapen onder de sterren in de bergen. Het is troostend en moedigt me aan. Als mens en dus ook in mijn werk. Kunst heeft datzelfde effect.’

Wat voor kunst?

‘Muziek vooral. Het allermooiste vind ik a capella koormuziek. Ik heb zangles maar zing niet in een koor. Toch is samen zingen een van de meest helende dingen die we als mens kunnen doen. Vroeger speelde ik dwarsfluit in de harmonie van het dorp. Dan zat ik daar en hoorde de warme klanken van de hoorn achter me. Daar leerde ik dat je allemaal je eigen stuk kunt spelen, maar met zijn allen komt daar nog iets veel mooiers uit.’

Heb je de liefde voor de natuur van je familie meegekregen?

‘Niet per se denk ik. Mijn moeder komt uit een boerenfamilie. Op vakantie kampeerden wij in het weiland van een van mijn familieleden. Ik zag met eigen ogen hoe die bedrijven steeds groter en efficiënter werden.’

Was daar weleens discussie over?

‘Zeker. Als je als meisje van acht aan de koffietafel zit, krijg je de gesprekken mee. Door die ervaringen begrijp ik de zorgen van boeren. Ze zijn niet kwaadwillend. Ze hebben hun best gedaan om het goed te doen binnen de kaders die ze hadden. Nu worden ze ineens gedwongen het roer radicaal om te gooien, maar verandering heeft tijd nodig. Sommige bedrijven in mijn familie hebben die omslag al gemaakt. Eén heeft bijvoorbeeld nu een voedselbos.’

'Ik denk dat onze verantwoordelikheden als wetenschapper veranderen'

'Mama, je werkt bij de beste universiteit ter wereld. Doe iets!'

Zie je jezelf nu als wetenschapper of als activist?

‘Dat is een interessante vraag. Ik ben zeker nog wetenschapper en ik heb een eigen onderzoekslijn. Ik denk wel dat onze verantwoordelijkheid als wetenschapper verandert. Er is zoveel desinformatie en lobby vanuit bedrijven. Wij moeten met de feiten komen, scenario's schetsen en duiden.’

De wereld verbeteren klinkt vrij activistisch.

Ons leven als mensheid is in gevaar. Het is code rood. Maar ik zal me niet vastlijmen aan een talkshowtafel of schilderij. Mijn aanpak is anders, ik werk liever onder de grond. Dat levert bovengronds soms de beste resultaten.’

'Onrechtstreeks plegen we zelfmoord', zei VN-secretaris-generaal António Guterres tijdens de VN-top over biodiversiteit in december.

'Deze conferentie is onze kans om deze orgie van uitroeiing te stoppen.'

‘Hij heeft helemaal gelijk. Het feit dat wij hier nu nadenken over bosbranden, dat Texel misschien wel zal verdwijnen; dat is toch verschrikkelijk?! En we laten het gewoon gebeuren. Ik snap niet dat onze eigen politici zo blijven dralen.’

Hoe blijf je hoopvol?

‘Ik heb thuis twee kinderen aan tafel. Als ik de moed verlies; wat moeten zij dan?’

Gaan we die 30 by 30-afspraken van de VN-top halen?

‘Het is het minimale dat we moeten doen om een catastrofe te voorkomen.’

Het klimaatakkoord van Parijs spreekt over maximaal 1,5 graad opwarming. Daar zit Nederland al ruim overheen.

‘Toch voel ik de plicht optimistisch te blijven. De VN-top was in december. Die doelen zijn voor mij de Noorderster aan de hemel. Daar moeten we op koersen.

Nu hebben we alleen nog drie wijzen nodig die ons daarheen loodsen.’

Wie moeten die drie wijzen zijn?

‘De Europese Commissie heeft echt goede plannen. Nu moet ze de rug recht houden en de plannen door het Parlement loodsen. WUR kan helpen door inzichtelijk te maken wat we weten en waar nog meer onderzoek nodig is. Als derde denk ik aan een jongerenraad – de nieuwe generatie. We moeten veel beter luisteren naar hun onorthodoxe oplossingen. Daar zit voor mij de hoop.’

De periode 22 mei t/m 1 juli staat bij WUR in het teken van biodiversiteit. De gehele periode zijn er lezingen en excursies, georganiseerd door het Wageningen Biodiversiteits Initiatief.

22 mei was Biodiversity Day: die dag startte WUR samen met zestien andere universiteiten een challenge waarin de vraag is welke universiteit in de periode tot 1 juli de meeste soorten kan tellen op de campus. Bij het ter perse gaan van deze *Resource* stond de Wageningse teller op 1001 soorten. Zie resource-online.nl voor actuele informatie.

Op 1 juli is heel Wageningen en omgeving welkom op de campus om van alles te leren over wat er leeft in een stedelijke omgeving; hoe je wildcamera's gebruikt en te luisteren naar diverse lezingen. Mommer: 'Als je niet weet wat er leeft, kun je er niet van houden.'

Hoe gaat WUR de omslag naar een duurzamere landbouw maken?

‘Er zijn schitterende projecten gaande. Een voorbeeld is CropMix, een consortium met de basis in Wageningen. Daarin zitten dertig boeren en zij zijn in de lead. Zij stellen de vragen over de transitie naar een duurzame landbouw en wij helpen antwoorden vinden. Bestuursvoorzitter Sjoukje Heimovaara koos afgelopen jaar Planetary Boundaries als thema van het academisch jaar. Het onderwerp leeft.’

Toen jij twee jaar geleden in *Trouw* zei dat de Wageningen Universiteit klaar was voor een groene omslag, was de raad van bestuur daar niet zo blij mee.

‘Dat klopt. Dit soort dingen kost tijd en ik ging misschien iets harder dan de rest. Maar inmiddels kunnen we elkaar goed vinden. We hebben een immense uitdaging als mensheid, maar we hebben de groene wind op de campus mee en dat gaat helpen.’ ■

GNSK IN WAGA

Tijdens het Groot Nederlands Sport Kampioenschap (GNSK), dit keer door Wageningen georganiseerd, deden afgelopen weekende zestien delegaties uit vijftien studentensteden mee aan het toernooi waar veertien sporten op het programma stonden. Wageningen werd derde in het algemeen klassement, achter nummer twee Groningen en nummer één Eindhoven. Nijmegen werd vierde. Op de foto Christy Sieval (22) – masterstudent Nutrition and Health & Data Science – turnster bij de Wageningse studententurnvereniging WSTV Split in actie op de balk. LZ

Meer foto's op resource-online.nl

Foto María Joaquina Acosta

Van twee kanten

Kunnen we toe met de helft minder pesticiden?

In 2030 moeten alle EU-landen het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen 50 procent teruggeschroefd hebben. Een bezorgde bodemkundige en ervaren toelatingsexpert discussiëren over de toekomst van gewasbeschermingsmiddelen in Nederland. Tekst Tanja Speek • Foto's Guy Ackermans

Corné Kempenaar is senior onderzoeker geïntegreerde gewasbescherming en precisielandbouw bij Agrosysteemkunde en collegelid bij het Ctgb, de Nederlandse toelatingsautoriteit van gewasbeschermingsmiddelen.

Violette Geissen is hoogleraar bodemdegradatie en landbeheer bij Omgevingswetenschappen, waar ze onderzoek doet naar de milieugezondheidseffecten van pesticidenresten.

Kempenaar: 'Het plan van de EU is om minder gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken, door het totale gebruik in kilogrammen terug te brengen. Dat werkt niet goed. Het is dan minder aantrekkelijk om laag-risico middelen te gebruiken omdat je daar in kilogrammen meer van nodig hebt, ze werken minder bij een zelfde hoeveelheid. Daarnaast is niet duidelijk benoemd wat een laag-risico middel is,

terwijl we daar wel een voorkeur aan willen geven. Daar komt Europa niet uit.'

Geissen: 'Ik blijf me grote zorgen maken om gewasbeschermingsmiddelen. Ik zie steeds middelen op de markt komen die toch niet veilig blijken, dan komt er een nieuw middel en dat blijkt later toch ook niet veilig genoeg. Hoezo is dat het voorzorgsprincipe, waar de EU zegt zich op te baseren?'

Kempenaar: 'Ik wil verder kijken dan de zorgen om alleen de bestrijdingsmiddelen. Het gebruik ervan moet steeds afgewogen tegen de effecten van de alternatieven. Als je bijvoorbeeld kijkt naar het gebruik van RoundUp tegen onkruid, dan zijn er ook mechanische manieren om van je onkruid af te komen. Maar daar maak je meer bodemleven mee dood dan met dat middel, blijkt uit onderzoek van mij. Ik ben voor elke methode die bijdraagt aan het duurzamer maken van het geheel. En niet dogmatisch denken dat het één per definitie fout is en het ander niet.'

Geissen: 'Mechanische bestrijding van

‘Ik ben voor elke methode die bijdraagt aan het duurzamer maken van het geheel’

Corné Kempenaar

‘We kunnen makkelijk acht miljard mensen voeden zonder chemische gewasbeschermingsmiddelen’

Violette Geissen

onkruiden heeft inderdaad ook negatieve effecten. Maar die blijven wel op de akker. Ik zie in mijn onderzoek dat resten van middelen overal aanwezig zijn. In huisstof op boerderijen en bij hun burens. Voor die langdurige blootstelling aan deze chemische stoffen bestaan geen normen, geen afspraak over hoe veel te veel is. Dertig procent van de middelen die wij in ons Europees onderzoek aantreffen, zijn beschreven als potentieel kankerverwekkend of kankerverwekkend. Deze stoffeeltjes adem je dagelijks in. De EFSA, de Europese instantie die de toetsingskaders voor toelating op de markt opstelt, neemt dit risico niet mee.’

Kempenaar: ‘Stoffen die kankerverwekkend zijn laten we niet toe in Nederland. Maar het klopt dat er voor een toelating voor een middel geen verplichte evaluatie is naar inademing van deeltjes die zich over lange afstanden verspreiden. De toxicologen zeggen dat ze hier nog niet zenuwachtig van worden, omdat ze wel de blootstelling meten bij de boeren die de middelen gebruiken. Als ze daar geen risico meten, dan verwachten ze dat ook niet tien kilometer verderop.’

Geissen: ‘Ik maak me daarnaast zorgen over de effecten van combinaties van middelen. Het toetsingskader kijkt alleen naar de risico’s van individuele middelen, maar neemt nergens mee hoe dat zit. In een project zoek ik nu uit hoe het zit met de effecten van combinaties van middelen in de lucht en in huisstof.’

Kempenaar: ‘Die effecten van combinaties van middelen wordt wel bekeken

voor wat we eten. Met modellen bepalen toxicologen of er risico’s zijn. Die zien geen aanleiding om de rode vlag te hissen. Ook hier verwachten ze dat inname als voedsel een groter risico is dan een combinatie van middelen inademen op grote afstand.’

Geissen: ‘Dat wordt aangenomen ja, maar het is niet getest.’

Kempenaar: ‘Dat klopt, maar het zijn geen domme mensen die daar over gaan.’

Geissen: ‘Bij ons project werken ook geen domme toxicologen.’

Kempenaar: ‘Ik ben pertinent tegen het beeld dat we een slecht toelatingssysteem hebben, maar het kan altijd beter. Het is goed dat je nu onderzoek doet naar de effecten van die combinaties op het bodemleven. Ik wil er wel bij zeggen dat dit probleem nog breder is dan alleen voor gewasbeschermingsmiddelen. We kennen inmiddels ruim 250.000 chemische stoffen in onze omgeving. Dit probleem telt voor al deze stoffen. Willen we al die chemie de wereld uit? En dan komen we bij een ander belangrijk punt. We kunnen volgens deskundigen van de WUR geen acht miljard mensen voeden zonder

gebruiken van agrochemie. Natuurlijk moeten we dat wel zorgvuldig doen.’

Geissen: ‘Weet je hoeveel calorieën we per dag per persoon in Europa produceren? Dat zijn er 3400! Dertig procent daarvan gooien we weg, een groot deel is voor de veeteelt. We kunnen makkelijk acht miljard mensen voeden zonder chemische gewasbeschermingsmiddelen. En dat mag met moderne technieken, het hoeft niet allemaal biologische landbouw te zijn. Maar met betere rotatie, strokenteelt, meer agro-ecologie, robotisering voor onkruidbestrijding, zoals jij ook onderzoekt. In het buitenland zie ik veel goede initiatieven, daar zie ik hoe het kan.’

Kempenaar: ‘Ik vind dat je de Nederlandse boer nu wel erg neer zet als een karikatuur. De agrariërs kijken zeker ook naar het buitenland en zijn goed opgeleid. Maar hun verdienmodel zit klem, deels door de hoge grondprijzen. Om het probleem van het verdienmodel aan te passen, moet de hele maatschappij anders ingericht worden.’

Geissen: ‘Dat is wat er moet gebeuren.’ ■

Wat vind jij? Reageer op dit artikel op resource-online.nl

Intimidatie door collega-wetenschappers

‘Wij hebben ons niet monddood laten maken’

Stasja Koot, universitair docent bij de leerstoel Sociologie van Ontwikkeling en Verandering, schreef een paper waarin het handelen van collega-wetenschappers in zijn vakgebied kritisch tegen het licht wordt gehouden. Deze collega's vielen Koot daarop verbaal persoonlijk aan en eisten dat het artikel zou worden ingetrokken. Tekst Steven Snijders • Illustratie Valerie Geelen

Uit een enquête van *ScienceGuide* uit 2021 blijkt dat 43 procent van de ondervraagde wetenschappers na een publiek optreden wel eens geïntimideerd is, bijvoorbeeld op Twitter. Maar intimidatie kan ook van veel dichterbij komen. ‘Dat collega-wetenschappers dit doen, heeft mij enorm verrast’, vertelt Koot.

In de paper *Science for Success – A Conflict of Interest?* (zie kader) beargumenteren Koot en zijn medeauteurs dat er in het wetenschappelijk debat over natuurbescherming meer transparantie nodig is over de positie van onderzoekers, zeker als deze een belang hebben in de uitkomsten van het onderzoek. Als voorbeeld noemen ze publicaties die heel positief zijn over *community-based conservation* in Namibië, waarin het omstrede *trophy hunting* (plezierjagen) een cruciale rol speelt.

‘Die publicaties zijn geschreven door onderzoekers die een groot belang hebben bij een positieve framing - bijvoorbeeld omdat ze voor organisaties werken die *community-based conservation* implementeren of financiële banden hebben met pro-hunting-organisaties - zonder dit te vermelden’, zegt Koot. ‘Na de publicatie van ons artikel kregen we reacties die totaal uit de bocht vlogen.

‘Die persoonlijke aanvallen bevestigden juist ons punt’

Een pro-hunting-groep beschuldigde ons van laster, dreigde met juridische stappen en vroeg om het terugtrekken van het artikel. Een tweede klachtenbrief kwam van medewerkers van het Wereldnatuurfonds U.S. en Namibië (WWF) en bevatte heftige, ongefundeerde persoonlijke aanvallen. Ze trokken onze academische integriteit in twijfel. Aanvankelijk schrok ik daarvan en ging ik aan mezelf twijfelen. Ik heb er wel eens van wakker gelegen. Maar toen ik nog eens goed naar de kritiek keek, vond ik dat onze argumenten overeind bleven. En beide klachtenbrieven bevatten ook feitelijke onjuistheden. We hebben vervolgens uitgebreid op de brieven gereageerd.’

Discursief geweld

‘Op ons initiatief spraken we af om de kritiek en onze reacties daarop openlijk uit te wisselen in het tijdschrift’, vervolgt Koot. ‘Gewoon een inhoudelijk debat, zonder persoonlijke aanvallen.’ Maar het liep anders. In de paper *Science Versus Ideology in Community-Based Conservation: A Reply to Koot et al.* van WWF-medewerkers werden Koot en zijn collega's alsnog persoonlijk aangevallen. Koot zou zich volgens hen niet houden aan basale wetenschappelijke principes en zich slechts baseren op emotie en ideologie. In een nieuw artikel, *Conservation Science and Discursive Violence*, verweren de auteurs zich tegen de aanklachten en beargumenteren ze dat de offensieve reactie van de klagers juist hun initiële boodschap onderschrijft.

‘De reactie met persoonlijke aanvallen en juridische dreigementen bevestigden in onze ogen juist de kern van ons punt’, zegt Koot. ‘Ze hebben een potentieel belangenconflict wat het risico met zich meebrengt dat je minder openstaat voor kritische geluiden. Met dit soort intimidatie, ook wel discursief geweld genoemd, proberen ze die kritiek de mond te snoeren.’

Vuil spel

Na enkele maanden nam de uitgeverij van het tijdschrift, Taylor & Francis, het bemiddelingsproces over van de redactie van het tijdschrift. ‘We hadden vanaf dat moment niet meer te maken met redactieleden die thuis zijn in het wetenschappelijke debat, maar met medewerkers van de uitgeverij’, zegt Koot.

‘Een dag na de publicatie van onze tweede paper kwamen we er tot onze schrik achter dat onze beide papers offline waren gehaald, zonder dat wij waren ingelicht. Terwijl de kritiek van de klagers nog wel online stond. We hoorden van een medewerker van de uitgeverij dat dat gebeurd was op advies van een jurist van de uitgeverij. Maar de uitgeverij verklaarde dat het een productie-foutje was. Wij vermoeden dat er een vuil spel gespeeld is waarbij de uitgeverij gezwich is voor juridische druk van de klagers. Het heeft vijf maanden geduurd voordat beide artikelen weer online stonden.

Ik vind hun onprofessionele handelen schandalig, daar ben ik echt boos over. Ik denk dat zij hoopten dat wij in onze schulp zouden kruipen. En dat mag niet gebeuren: er moet altijd ruimte blijven voor kritiek. Ik heb me tijdens dit alles wel eens gefrustreerd en machteloos gevoeld. Maar omdat het hun niet gelukt is ons mond-dood te maken, hebben we iets bereikt in het beschermen van kritische wetenschap. Ik zou, als dit nog een keer zou gebeuren, hier handiger mee om kunnen gaan. Ik vind het nu zelfs leuk om erover te vertellen, merk ik!’

Andere ervaringen

Koot organiseerde naar aanleiding van zijn ervaring een sessie op een conferentie voor ecologen en sociologen over intimidatie van wetenschappers. Daar hoorde hij meer verhalen van collega's binnen en buiten WUR. Cijfers over incidenten zijn niet bekend, maar het onderwerp leeft wel. WUR organiseerde onlangs een bijeenkomst voor en over wetenschappers die druk ervaren van derden. Jan Willem Bol, WUR-persvoorlichter: ‘Er

De paper

Stasja Koot schreef samen met Paul Hebinck en Sian Sullivan een methodologische paper: *Science for Success – A conflict of Interest?* Het viel de auteurs op dat onderzoekers verbonden aan bepaalde organisaties wel erg positief schreven over de programma's van die organisaties, zonder te reflecteren op een potentieel belangenconflict. Dat was bijvoorbeeld het geval bij onderzoekers van het Wereldnatuurfonds (WWF) U.S. en Namibië die schreven over *community-based nature conservation* in Namibië. WWF Namibië betaalt mee aan natuurbeschermingsprojecten waarin het omstreden trophy hunting een belangrijke rol speelt. De serie papers benadrukt dat *community-based nature conservation* en *trophy hunting* goed zijn voor zowel lokale gemeenschappen die economisch profiteren, als voor natuurbescherming. In hun paper roepen Koot, Hebinck en Sullivan op tot meer openheid over en reflectie op de eigen positie als onderzoeker. De paper bouwt voort op het constructivisme, waarin men ervan uitgaat dat kennis en feiten niet objectief in de werkelijkheid kunnen worden geobserveerd, maar worden geconstrueerd door de wetenschapper, die met zijn of haar bewuste en onbewuste overtuigingen en belangen niet volledig neutraal is. Dit gegeven, zo beargumenteren de auteurs, vraagt openheid en reflectie, juist als er een duidelijk belang is in het eigen onderzoek.

is gesproken over collega's die druk ervaren vanuit het ministerie van Landbouw, het bedrijfsleven, maar ook door ngo's. Medewerkers die daarmee te maken krijgen, kunnen een beroep doen op juridisch advies en ondersteuning van WUR. Ook hebben we vertrouwenspersonen met wie je kunt praten over mentale druk. En voor ernstige gevallen, als je twijfelt aan je fysieke veiligheid, is er het contactpunt sociale veiligheid.’ ■

Renovatie sterflats is mogelijk einde van alle flatkroegen

Afscheid van Annie's

De renovatie van sterflat Asserpark in 2024 betekent het einde van de legendarische Annie's Kroeg. Daarmee valt een belangrijke ontmoetingsplek voor kleine verenigingen weg. Ook Hoevestein en Dijkgraaf zullen de komende jaren gerenoveerd worden. Verenigingen zijn bezorgd: is het einde van de flatkroeg in zicht? En zo ja: waar kunnen zij dan terecht?

Tekst Luuk Zegers

Ooit waren er vijf studenten-sterflats, elk met een flatkroeg gerund door flatbewoners. Inmiddels zijn er nog drie: Annie's Kroeg bij Asserpark, Woeste Hoeve bij Hoevestein en de Bunker bij Dijkgraaf. En na dit jaar zijn er nog twee. Kleine studenten- en studieverenigingen maken dankbaar gebruik van flatkroegen. Zo houdt de Indian Student Association (ISA) maandelijks een feestje in Annie's en organiseert studievereniging Biologica er spelletjesavonden, silent disco's en algemene ledenvergaderingen. 'We hebben zelf geen verenigingspand, dus houden wij onze activiteiten meestal in Annie's', vertelt Marit van Hooren (22), bestuurslid van het Brabants Studenten Gilde (BSG). Samen met andere regionale verenigingen 't Noaberschap (voor Tukkers en Achterhoekers) en WSSFS (voor Friezen) heeft BSG gekeken naar mogelijkheden om een eigen pand te delen. Dat bleek financieel niet haalbaar, vertelt mede-bestuurslid Kim Wassenberg (21). 'De universiteitsgebouwen gaan 's avonds vroeg dicht, dus dat is geen oplossing. Een ruimte huren voor onze vereniging bij

een kroeg in de stad is te duur. Dan kun je nog gewoon in de kroeg gaan zitten, maar dan ben je nooit even alleen met de vereniging.' Daarom zijn flatkroegen zo praktisch voor kleine verenigingen, zegt ze. 'Annie's kunnen we gratis een paar uur voor onze vereniging reserveren. Een plek door studenten, voor studenten. Je betaalt alleen wat je drinkt en een biertje in de flatkroeg kost 1,40 euro.'

Van ALV tot pubquiz

Dus houdt BSG elke woensdag een activiteit in Annie's of een andere flatkroeg. Van Hooren: 'Van de algemene ledenvergadering tot een potluck tot een pubquiz.' Wassenberg: 'Daar is Annie's perfect voor: er is sfeer, drank, muziek en licht. We hebben ook weleens activiteiten in andere ontmoetingsruimtes, zoals in de woonkamer bij Nieuwe Kanaal. Dat is toch anders.'

De BSG'ers maken zich zorgen over kleine verenigingen met flatkroegen als thuisbasis. 'De sluiting van Annie's bedreigt ons voortbestaan. Er zijn steeds minder goede ontmoetingsplekken. Het gaat misschien om kleine verenigingen,

maar uiteindelijk zijn veel mensen daar toch van afhankelijk voor hun sociale contacten.' Ook de rol van flatkroegen in het uitgaansleven is belangrijk, zeggen ze. 'Veel mensen gaan na hun verenigingsactiviteiten door naar Woeste Hoeve of de Bunker om te dansen.' Met de renovatie van Hoevestein (2026) en de mogelijke renovatie dan wel herbouw van Dijkgraaf (2027/2028) op de planning, zijn kleine Wageningsse verenigingen bezorgd: bestaan Woeste Hoeve en de Bunker straks nog? Daar is nog geen beslissing over genomen, zegt Idealisdirecteur Bart van As. 'We zien dat flatkroegen al een paar jaar moeilijk liggen bij bewoners. Elk jaar houden we een leefbaarheidsenquête.'

Overlast

'De afgelopen vier jaar blijken flatbewoners minder gebruik te maken van flatkroegen en steeds meer overlast te ervaren. Annie's is bedoeld voor Asserparkbewoners maar wordt vooral gebruikt door mensen die er niet wonen.

Dat was voor ons aanleiding om die ruimte straks te veranderen in een ontmoetingsruimte die beter bij Asserparkbewoners past', zegt Van As.

Dat klinkt weinig rooskleurig voor de Bunker en Woeste Hoeve. Van As: 'We nemen daar nu nog geen beslissing over. Als de renovaties van die sterflats dichterbij komen, bekijken we dat per casus. Wat is de overlast, hoe waarderen de bewoners de flat kroeg? Wel hebben we een duidelijke lijn: we willen ontmoetingsruimtes voor onze flatbewoners. Stel dat de flatbewoners toch allemaal gebruik gaan maken van de kroegen en ze waarderen, dan kunnen ze prima open

'De sluiting van Annie's bedreigt ons voortbestaan'

blijven. Maar de enquêtes van afgelopen jaren laten een ander beeld zien.'

Ook Van As vindt het belangrijk dat er plekken zijn in Wageningen voor kleinere verenigingen. 'Maar daarbij zeggen wij ook: dat is geen taak van Idealis. Onze missie is studenten huisvesten, niet studieverenigingen faciliteren.' Na de verbouwing kunnen bewoners de ontmoetingsruimte overigens ook gewoon weer afhuren om daar met hun vereniging te gaan zitten, vertelt Van As.

Annie's alternatief

Ondertussen hebben de verenigingen de koppen bij elkaar gestoken. Ook de studentenraad is betrokken. Raadslid Wessel Weterings: 'Verenigingen zonder pand moeten op tijd weten waar ze aan toe zijn.' Hij begrijpt dat Idealis op de eerste plaats naar de belangen van huurders kijkt. 'Tegelijkertijd zijn er naast bewoners dus ook andere groepen voor wie de flatkroegen belangrijk zijn. Het einde van Annie's betekent dat een plek waar allerlei groepen studenten bij elkaar komen, waar je

iets kan organiseren en los kan gaan voor een goede studentenprijs, wegvalt. Mocht Idealis ook de andere flatkroegen willen sluiten, dan moeten we zorgen dat de Wageningse studentencultuur wel stand kan blijven houden. Misschien kan de International Club een oplossing zijn? Of een nieuw studentencafé op de campus? Of dat het makkelijker wordt om bij grote verenigingen een ruimte te huren?' Maar zo ver is het nog lang niet, zegt Weterings. 'Binnenkort willen we met alle betrokkenen om tafel gaan zitten, van Idealis tot de verenigingen en van de universiteit tot de gemeente. Uiteindelijk heeft iedereen er baat bij dat het Wageningse verenigingsleven floreert. Wat er met de Bunker en Woeste Hoeve gebeurt, staat nog niet vast. Maar het is wel goed om het hier alvast over te hebben.' ■

Annie's Kroeg • Foto Brabants Studenten Gilde

VERANDERENDE KIJK DOOR SLAVERNIJ- TOERISME

Je kunt er de klok op gelijkzetten: in aanloop naar Keti Koti barsten steevast felle discussies los over het slavernijverleden en de gedenking ervan. Iemand die nieuw licht kan laten schijnen op die beladen onderwerpen, is de Wageningse cultureel geograaf Emmanuel Akwasi Adu-Ampong.

Tekst Marieke Enter

Vorig jaar rond deze tijd was de Amsterdamse burgemeester Femke Halsema in Suriname, waar ze op de vroegere koffie- en cacaoplantage Frederiksdorp de Boni Trail volgde, een wandeltocht in het teken van de slavernijgeschiedenis en Marron-vrijheidsstrijder Boni. De trail laat toeristen in de voetsporen treden van tot slaaf gemaakten, bijvoorbeeld door ze tijdelijk te ketenen. Het gaf Halsema een hoogst ongemakkelijk gevoel. In haar delegatie viel zelfs het woord Disneyficatie. 'Ik heb er moeite mee dat het tot een belevenis wordt gemaakt. Daarvoor vind ik de geschiedenis te gruwelijk', zei ze erover in het *Parool*.

Slavernijdriehoek

Precies dit soort kwesties bestudeert cultureel geograaf Emmanuel Akwasi Adu-Ampong. De universitaire docent onderzoekt met een Veni-beurs hoe toerisme in de driehoek Ghana, Suriname en Nederland de beleving van het slavernijverleden kleurt. 'Landen met een gedeelde slavernijhistorie, maar die er elk op hun eigen

manier mee omgaan', licht hij toe.

Zijn onderzoek – nog niet afgerond, hij is ongeveer halverwege – spitst zich toe op toerisme op zes historische sleutelplekken. Het gaat om Fort Elmina en Fort Amsterdam in Ghana, waar tot slaaf gemaakten bijeen werden gebracht voordat ze per schip werden weggevoerd; Fort Zeelandia en Plantage Frederiksdorp in Suriname, waar ze werden ontscheept en onder vaak gruwelijke omstandigheden werkten en leefden, en in Nederland het Nationaal Slavernij Monument en de Black Heritage Tour, die de ogenschijnlijk 'verborgen' slavernijhistorie toont van Amsterdam, economisch epicentrum van de slavernij.

Adu-Ampong observeerde en filmde er de dynamiek tussen gidsen en bezoekers, nam diepte-interviews af, noteerde de verhalen die gidsen vertellen (en de verschillen per 'type toerist'), bekeek reviews op reizigersites enzovoort. In zijn onderzoek mixt hij culturele geografie met toerismestudies en *heritage* studies.

Toeval en taboe

Voor Adu-Ampong staat vast dat toerisme in elk geval op individueel niveau de perceptie van het slavernijverleden beïnvloedt, op een manier die doet denken aan een befaamd citaat van de Indiase schrijfster/activist Arundhati Roy: 'The trouble is that once you see it,

---

'TOERISME LAAT ZIEN
DAT SLAVERNIJ VOLOP
ZICHTBARE SPOREN HEEFT'

you can't unsee it. Hij vertelt: 'Toerisme laat zien dat slavernij volop zichtbare sporen heeft, vaak veel meer dan mensen eerder wisten. Dat brengt iets aan het licht dat ik *the embodied absence of the past* noem: het verleden dat er altijd al was, maar dat je pas ziet als toerisme het je aanwijst – waardoor je ineens ook inziet dat het niet toevallig was dat je het eerder niet zag. Want op het slavernijverleden rusten allerlei taboes.' Toerisme wordt vaak gepromoot uit economische overwegingen. Maar de impact ervan gaat veel verder, benadrukt de onderzoeker. 'Toeristische *heritage sites* beïnvloeden welke verhalen worden verteld over de geschiedenis, en daarmee ook hoe mensen erover denken', vat Adu-Ampong samen. De vraag welke verhalen precies worden verteld, en op welke manier, creëert in de context van het slavernijverleden weleens een spanningsveld, erkent hij: hoe ver ga je in het populariseren van pijnlijke episodes uit de geschiedenis? 'Natuurlijk moet je oppassen voor Disneyficatie, en moet toerisme feiten en verhalen vertellen die historisch correct zijn. Maar tegelijkertijd veronderstelt toerisme een bepaalde amusementswaarde, anders trekt een site geen bezoekers. En als niemand komt, blijft ook de verandering uit die toerisme kan bewerkstelligen', legt hij uit.

Transformatieve kracht

Popularisering van de verhalen over het slavernijverleden is in Ghana en Suriname een minder heikel punt dan in Nederland, is zijn ervaring. 'In Suriname is bijvoorbeeld amper discussie over de opzet van de Boni Trail. Daar betekent het vooral iets goeds. Het verhaal van Boni was er altijd al, maar tot voor kort deed eigenlijk niemand er echt iets mee. Dankzij de trail zijn allerlei nieuwe conversaties op gang gekomen: wie was Boni precies, wat betekende hij voor de Marrons, in hoeverre drukt zijn tijd nog altijd een stempel op hedendaags Suriname? De (over)gevoeligheid voor aspecten van de trail waar burgemeester Halsema uiting aan gaf, tekent volgens de onderzoeker vooral hoe Nederland zich ver-

Gevelstenen van 17e- en 18e-eeuwse Amsterdamse herenhuizen verwijzen volop naar de slavernij, zoals hier naar luitenant-admiraal Cornelis Tromp en zijn zwarte bediende (Oudezijds Voorburgwal 136). • Photo tovsla / Shutterstock

De gevelstenen van Lindengracht 211, 'man met tabaksblad', en de Eerste Leliedwarsstraat 15, 'de Moriaan'.

Herdenkingsjaar

Op 1 juli, Keti Koti (letterlijk: ketenen verbroken), start in het Koninkrijk der Nederlanden het herdenkingsjaar Slavernijverleden, precies 150 jaar nadat de slavernij tot een einde kwam. Wettelijk werd de slavernij al in 1863 afgeschaft, maar een groot deel van de tot slaaf gemaakten moest nog tien jaar doorwerken op de plantages – een verordening van de Nederlandse overheid, om 'de schade te beperken' voor de plantagehouders.

houdt tot gevoelige periodes uit de geschiedenis. 'Die relatie is gespannen', constateert hij. Toerisme helpt om die relatie op den duur te normaliseren, stelt Adu-Ampong – ook al zet toerisme de verhoudingen aanvankelijk soms juist extra op scherp. 'Maar dat hoort erbij, het is onderdeel van de transformatieve kracht van toerisme: het biedt een platform voor productieve spanning. De grote kracht is dat toerisme mensen op een aansprekende manier uitnodigt om te herijken hoe je dingen ziet – een gebouw, een schilderij, de historie. En met andere ogen naar dingen kijken vormt vaak de kiem van verandering. Daarom vind ik toerisme zo interessant: het vormt een soort lens om maatschappelijke kwesties scherper te kunnen zien.'

Halsema's ongemak op de Boni Trail is dus zo erg nog niet? 'Spanning is oké, zeg ik vaak tegen mijn studenten. Verhalen over het slavernijverleden mogen best spanning oproepen. Dat is in ieder geval veel beter dan het onderwerp doodzwijgen.' ■

Begin juni publiceerde Adu-Ampong een artikel over dit onderzoek in Annals of Tourism Research. Een korte 'edumentary' (educatieve documentaire) is te vinden via YouTube.

KUNST KIJKEN VOOR STUDIEPUNTEN

Kunstbeschouwing is niet het eerste waar je aan denkt als je gaat studeren in Wageningen. Toch staat het kijken naar kunst centraal in het vak Philosophical Skills, dat onderdeel is van de minor Filosofie. Het vak leert studenten om te gaan met vooroordelen en ethische dilemma's die op kunnen duiken tijdens het doen van onderzoek. Tekst en foto Maurice Schoo

‘Wat zien jullie hier?’, vraagt docent Josette Jacobs aan een groep studenten. Het is een koude wissel-

vallige dag in het voorjaar en we staan voor een beeld van groenblauw koper in het Arboretum de Dreijen. ‘Ik zie een mannen – en vrouwenlichaam. Beide mensen zijn naakt en ze staan in een cirkel’, zegt een van de studenten. Een ander gaat verder: ‘Misschien geeft het kop en munt aan? Want het lijkt een beetje op een munt.’ Jacobs vraagt: ‘Waarom zie je dat?’ ‘Nou, het is een cirkel, plat en van metaal. Ook heeft het twee verschillende kanten.’ Meer interpretaties volgen: ‘Het mannenlichaam is veel minder naakt dan het vrouwenlichaam, dat heeft denk ik te maken met hoe we in onze maatschappij naar het verschil tussen man en vrouw kijken. Een naakt vrouwenlichaam zien we veel vaker.’

Geen hamstertjes

Het college in het Arboretum is een voorbeeld van een zogeheten Visual Thinking Strategies-sessie (VTS-sessie), een metho-

de ontwikkeld door musea om bezoekers beter naar kunst te laten kijken. Tijdens zo'n sessie is het de bedoeling dat de deelnemers vrij hun interpretaties delen door middel van korte open vragen. ‘Voor mijn vak wordt deze methode gebruikt om je bewust te worden van je eigen aannames’, zegt Jacobs. ‘Dat het beeldhouwwerk een munt voorstelt, is een aanname die je als kijker maakt, want het beeld praat niet tegen je.’

Voor Evie Armendariz, student Voeding en Gezondheid, is het vak een eyeopener: ‘Je komt erachter dat je, als je niet doorvraagt, best veel aannames maakt. Bij mijn studie krijg ik een hoop informatie, maar je weet niet waar die kennis op gebaseerd is.’ Het bewustwordingsproces dat studenten door het vak meemaken, is niet gemakkelijk, zegt docent Jacobs: ‘Ik maak geen hamstertjes van ze, met dikke wangen vol kennis. Nee, ik geef een brokje kennis en daar moeten ze dan op kauwen. En dat kauwen doe je tijdens een VTS-sessie. Dat kun je een

filosofische vaardigheid noemen.’ Jacobs gebruikt niet alleen kunstwerken om die vaardigheid aan te leren: ‘Tijdens de cursus gebruik ik ook een tekst van Nietzsche. Daarvan kun je je ook afvragen: wat gebeurt er in deze tekst? Dat maakt het makkelijker om een tekst te verwerken.’ Het is de tweede keer dat de cursus gegeven wordt. En ook dit jaar moet er een documentaire worden gemaakt over een ethisch dilemma. ‘Met een documentaire is het makkelijker om de deugdeethiek van Aristoteles – die we behandelen tijdens het vak – te leren begrijpen en toepassen. Bij die deugdeethiek gaat het om het vinden van de gulden middenweg. Daarvoor is *phronèsis* nodig: een proces van wikken en wegen’, legt Jacobs uit. Een groep maakt bijvoorbeeld een documentaire over het genetisch aanpassen van de mens: moeten we de mens met genetische technologie perfectiëren of is het beter om niet aan onze genen te rommelen? De documentaire

Docent Josette Jacobs met een groep studenten bij een groenblauw koperen beeld in het Arboretum de Dreijen.

‘IK MAAK GEEN HAMSTERTJES VAN ZE MET DIKKE WANGEN VOL KENNIS’

moet verschillende voor – en tegenargumenten presenteren om zo tot een ethische afweging te komen. ‘Mijn studenten leren op deze manier om te gaan met die moeilijke ethische vraag. Het antwoord vereist ook dat je goed samenwerkt, want het uiteindelijke besluit moet door het hele team worden gedragen.’

Kennis doet pijn

De Duitse filosoof Hans-Georg Gadamer komt ook geregeld aan bod tijdens het vak. ‘Zijn boek *Waarheid en Methode* gaat over welke methode je hanteert om de waarheid te ontdekken. Het proces van begrijpen beschrijft hij goed’, vertelt Jacobs. Volgens Gadamer gaat begrijpen samen met het verlies van je eigen vooroordelen: ‘Begrip ontstaat wanneer

je je eigen tradities of vooroordelen wegpoetst en nieuwe omarmt. Hij heeft het over horizonversmelting, dus je eigen horizon van begrip laten versmelten met die van een ander. Bij het begrijpen van een ander moet je je eigen tradities achterlaten. En dat doet pijn. Ik zeg dan ook: kennis doet pijn.’ Met alle pijn die langskomt, lijkt dit misschien niet het meest aantrekkelijke vak van WUR. Jacobs: ‘Die pijn zit bij elk vak. Je moet ermee leren leven. Dus niet weggrennen en vrijdagavond massaal alcohol drinken, iets wat ik bij studenten vaak zie.’

Mensenwerk

Wat kunnen de toekomstige ingenieurs, zoals Jacobs de Wageningse studenten noemt, leren van kijken naar kunst? ‘Zonder vooroordelen hebben we geen kennis, dat is de belangrijkste boodschap. Dat laat een Visual Thinking Strategies-sessie zien: je brengt iets van je eigen kennis in en probeert daarmee het kunstwerk te ontcijferen.’ Deze boodschap vereist een andere houding van de onderzoeker: ‘De behoorlijk arrogante ik-heb-altijd-gelijk-houding, daar moeten we vanaf. We moeten recht doen aan het feit dat wetenschap mensenwerk is.’ De filosofie van Gadamer kan daarbij helpen, volgens Jacobs: ‘De belangrijkste les die ik van Gadamer heb geleerd, is dat het kan zijn dat de ander gelijk heeft. Dat moet je basishouding zijn.’ ■

ZEVEN TIPS VOOR JE THESIS-VERDEDIGING

Iedere student die in Wageningen wil afstuderen, moet eraan geloven: de thesis verdedigen. Studentredacteur Steven Snijders was eind mei aan de beurt en voelde zich op weg naar dat moment als een stuk vee op weg naar het slachthuis. Maar het liep goed af. Heel goed zelfs. En daarom deelt hij zeven tips om de verdediging goed door te komen. Tekst Steven Snijders

De dag die je wist dat zou komen, viel voor mij op een zonnige donderdag eind mei: het academische vagevuur, de thesis-verdediging. Gedurende een klein uur stelt een 'tweede examinerator' kritische vragen over je thesis. *'I'm here for the nasty questions'*, zoals de mijne gekscherend zei (ik hoopte althans dat het gekscherend bedoeld was).

Historicus Maarten van Rossum noemde de (PhD-) verdediging onlangs een 'lollige dag'. 'Je ziet er tegenop, maar na afloop wil je het nog een keer doen', zei hij. Maar achteraf is het mooi wonen. Op weg naar de verdediging voelde ik me een stuk vee onderweg naar het slachthuis.

Met inmiddels een 9 op zak voor mijn verdediging, kan ik een paar tips geven.

1 Een verdediging kun je goed voorbereiden. Bedenk hoe je kritische vragen van repliek dient. Denk terug aan de gesprekken met je begeleider waarin jullie jouw werk kritisch tegen het licht hielden. Je kan voor je verdediging een meeting inplannen met je begeleider waarin je je verdedigingslijnen uit de doeken doet en verbeterpunten identificeert.

2 Blijf verwijzen naar de feiten. De tweede lezer kent niet alle feiten zo goed als jij, herhalen mag. Waarschijnlijk heeft hij of zij zelfs stukken overgeslagen met lezen. Noem cijfers of quotes, zorg voor parate kennis.

3 Geef de beperkingen van je onderzoek toe. Niets is perfect in deze wereld. Dat geeft niet, zolang je je er bewust van bent. Eindig met wat je wél kan concluderen of wat er wél voor je keuzes pleit.

4 Sta je met je mond vol tanden? 'Goede vraag,' zeg je dan. Vervolgens herhaal je de vraag. Een aloude docententruc om tijd te winnen. Je mag ook even een stilte laten vallen en nadenken. Geen paniek, vertrouw op je vermogen om te improviseren. Je bent inmiddels een expert op dit gebied.

5 Zenuwachtig? Mag ook. Maar de snelle ademhaling en klamme handen zijn onhandig. Probeer te ontspannen. Er kan je niets wezenlijk gebeuren, toch? Voor zover ik weet halen de examinatoren geen messen tevoorschijn (disclaimer: N=1).

6 Test de audio een dag van tevoren en voel even hoe het is om in een microfoon te praten. Dan voel je je meer op je gemak en zekerder.

7 Verschuil je niet achter advies van je supervisor, het zijn uiteindelijk jouw keuzes. Succes!

Op de Wageningse campus spot je de mooiste mensen en de coolste outfits. In deze rubriek zetten we elke twee weken iemand in de spotlights. Dit keer Levi van Altenburg, tweedejaars student Landschapsarchitectuur en Ruimtelijke Planning.

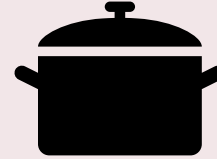

‘Ik heb deze jas gekocht bij een tweedehands winkel in Engeland. Hij heeft drie jaar vrijwel ongebruikt in mijn kamer gehangen, maar toevallig had ik hem een keer aan tijdens een *rave* waar iemand naar me toe kwam met watervaste stiften en vroeg of hij iets op mijn schoenen mocht tekenen. Dat leek me wel een leuk idee, en zo kwam ik erop om dat ook met deze jas te doen.

Daarna heb ik zelf een setje stiften gekocht en allemaal mensen gevraagd om er iets op te tekenen, tijdens bijzondere momenten of op een feestje. Ik denk dat er ondertussen wel een stuk of 100 mensen iets op hebben getekend, ik ben er iets meer dan een jaar geleden mee begonnen. Het setje stiften zit standaard in mijn jaszak.

De grootste tekening is dit mooie doodshoofd achterop, de beste is de spin, in ieder geval is die het meest gedetailleerd. Elke tekening is een herinnering, sommige dingen betekenen iets maar andere dingen zijn vooral grappig, zoals deze van het biermerk Faxe. De tekeningen doen het ook in blacklight dus tijdens feesten valt het extra op, alhoewel de oudste al een beetje beginnen te vervagen, die zou ik eigenlijk opnieuw moeten doen. Ik krijg wel eens opmerkingen over de jas, het valt wel op natuurlijk. Als mensen zeggen dat ze hem leuk vinden, vraag ik of ze er ook iets op willen tekenen.’ CJ

In de WUR-gemeenschap kom je alle smaken van de Wereld tegen. Julian Gomez (29) en Isabella Castro (28), masterstudenten Climate Studies en Urban Environmental Management uit Colombia, delen een recept voor Ajiaco.

Smaken van WUR

Ajiaco

Julian: ‘Deze soep vindt zijn oorsprong in mijn geboorteregio Bogotá, maar is tevens een van de meest bekende soepen uit Colombia. Het gerecht doet mij altijd denken aan mijn jeugd en mijn familie. Mijn moeder maakte het op onze verjaardagen.’
Isabella: ‘Dit is een soep die je eens per week met je familie eet. Wij deden dat altijd op zondag.’

- 1 Schil de aardappelen en snijd ze in plakjes. Hak de bieslook, ui en knoflook fijn;
- 2 Kook de kip gedurende 20 minuten gaar in water. Verwijder de kip uit de pan en bewaar het water;
- 3 Bak de ui, knoflook en bieslook in zonnebloemolie. Voeg de aardappelen toe. Voeg het water van de kip toe en vul met water aan tot de aardappelen geheel bedekt zijn. Kook het geheel gedurende een uur en roer regelmatig;
- 4 Trek de kip met een vork in draadjes;
- 5 Snijd de maïs in grote stukken en voeg toe aan de soep. Snijd vervolgens de peterselie en de koriander fijn en voeg toe;
- 6 Voeg, als de aardappelen zacht zijn, de guascas en het zout toe;
- 7 Serveer met avocado, kappertjes, room en rijst naar smaak.

*guascas staat in Nederland bekend als knopkruid

Ingredienten (voor 4 personen) :

- 400 g kruimige aardappelen
- 400 g zoete aardappelen
- 400 g vastkokende aardappelen
- 50 g bieslook
- 300 g kip
- 1 middelgrote ui
- 1 teentje knoflook
- 1 maïskolf
- 2 g guascas*
(Colombiaanse kruiden)
- 10 g verse peterselie
- 20 g verse koriander
- 1 mespuntje zout
- water
- zonnebloemolie

Garnering en bijgerechten

- room
- avocado
- rijst
- kappertjes

Isabella Castro (28) en Julian Gomez (29)
masterstudenten Climate Studies en Urban Environmental Management uit Colombia. Foto Sarah Scheid

Welke gerecht doet jou aan thuis denken? Deel het met *Resource* zodat we allemaal kunnen meegenieten! resource@wur.nl

DE BIJBAAN

De schoorsteen moet roken. Lenen bij Ome Duo kunnen we allemaal, maar er zijn ook studenten die hun geld verdienen met een bijzondere bijbaan, zoals Vincent Latjes (29), masterstudent Development and Rural Innovation. Hij hielp met de organisatie van de verkiezing van de Teacher of the Year (TOTY). Dinsdag 20 juni is de uitreikingsceremonie. Tekst Steven Snijders

'De winnaar is gekozen, maar ik mag nog niet zeggen wie het is. Iedereen is uitgenodigd om naar de uitreikingsceremonie te komen. Die is komende dinsdag 20 juni om 16:00 uur in Impulse. Daar maken we bekend wie er gewonnen heeft. In maart konden studenten hun stem uitbrengen. De tien docenten met de meeste stemmen

'Bij elk interview had ik het idee dat we met de winnaar spraken'

naar verhouding tot het aantal studenten dat zij lesgeven, zijn genomineerd. De winnaar wordt gekozen door een zevenkoppige studentenjury. Die jury is heel divers wat betreft opleiding, gender en nationaliteit. De juryleden hebben alle genomineerden geïnterviewd. Als student-assistent heb ik dit proces administratief en praktisch ondersteund. De interviews heb ik met behulp van transcribeer-software vastgelegd. Die gesprekken vond ik zo leuk en inspirerend! Deze docenten brengen hun kennis op zo'n passievolle manier dat je het écht wilt weten. Een van de genomineerden draagt kleding bedrukt met grappige uitspraken van zijn studenten. Zoals 'No (d)rain no g(r)ain', die kwam van een PhD-student.

Foto Guy Ackermans

Vincent begeleidt TOTY-verkiezing

Wie: Vincent Latjes

Wat: student-assistent bij de verkiezing Docent van het Jaar (TOTY)

Waarom? heel inspirerend door de bijzondere docenten

Uurloon: 12,25 netto

Een andere docent helpt haar studenten met het vormgeven van hun activisme. Zij heeft bijvoorbeeld Extinction Rebellion geadviseerd. Een andere docent was juist bezig met het verbeteren van de werkcultuur bij WUR. Zij organiseert workshops en bijeenkomsten om het taboe op menstruatie en de menopauze te doorbreken. Bij elk interview had ik het idee dat we met de winnaar spraken. Maar er kan er maar één winnen.

'De passie van de docenten zet mij aan het denken: zal ik ook docent worden? Ik ben best een tijdje zoekende geweest naar wat ik wil doen: via de bachelor Evenementen en Communicatie, een opleiding tot docent Nederlands en een bachelor Milieukunde ben ik op mijn huidige plek terechtgekomen. Ik denk dat het beter is veel te ontdekken, dan door te gaan met iets waar je geen passie voor voelt. Je passie ontdekken is misschien wel het mooiste in het leven en de genomineerde docenten laten dat zien.'

Ben jij of ken jij iemand met een bijzondere bijbaan? Stuur een mailtje naar steven.snijders@wur.nl

HOKJESDENKEN

Vul de puzzel in en ontdek welk(e) woord(en) er in de gekleurde vakjes staat(n). Stuur dit als oplossing naar resource@wur.nl vóór 27 juni en win een **boek of kalender**. Tip: zoek ook naar antwoorden in dit magazine en op resource-online.nl.

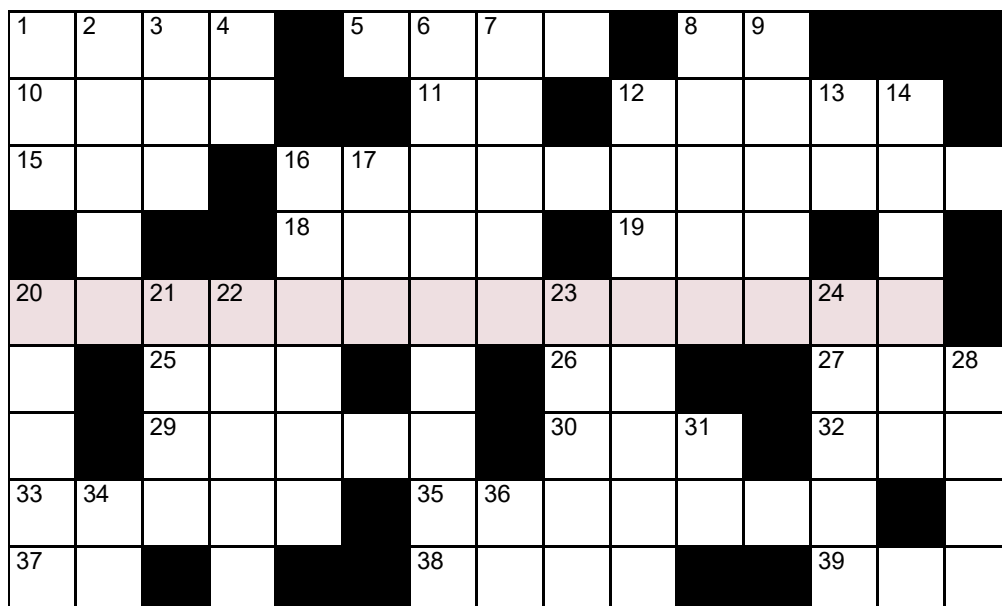
De winnaar mag kiezen uit *De Plantenjager uit Leningrad* van Louise O. Fresco of de *Wageningen Verjaardagskalender 2.0* met dronefoto's gemaakt door Dronewageningen.

Horizontaal

- Bij dit Wageningse evenement kan je ook e-sports beoefenen
- Vincent __, mediagenieke natuurwetenschapper
- Arme __...
- +12 Liesje Mommer, zelfverklaard __ van de biodiversiteit
- Titel van Lely
- Zie 10 horizontaal
- Platte hand
- Kan je mee te maken krijgen vanuit collega-wetenschappers
- Edelgas
- Sukkel
- Ouder
- www.warszawa.
- Uitsparing

De oplossing van de puzzel uit *Resource* #17 is 'leerstoelhouder' (zie uitwerking via de QR-code) en de winnaar is Bart van Oort. Gefeliciteerd! We nemen contact met je op.

- __ de la Bastille
- In die buurt, dan
- Golfterm
- Club van De Vrij en Dumfries
- Die van voedsel blijkt je eet-snelheid sterk te beïnvloeden
- Veelbesproken fenomeen
- 24-7 __, rockband uit New York
- __ kent __

Verticaal

- __ Hiltermann, wereldcommentator van vroeger
- Beestenbootman
- Passend geheel
- Twee keer 39 horizontaal
- Doet men in groep 8
- Groepsopstelling
- __ z'n ding
- Matrixman Reeves
- Is op de campus hard op weg naar de gewenste 1000 soorten
- Luitenant
- __ Dik, *Sesamstraat*-kater
- Bergman of Heytze
- Vals
- Huisdier
- Eline die de Hugo de Vriesprijs heeft gewonnen
- Communicatievormen verlangen
- Kunsthars
- Voorspel
- Succesvolle verkoper
- Gare __ Nord
- __ Hao!
- Heeft 705 zetels in Brussel

IN MEMORIAM

PAUL VAN BEEK

Op zondag 14 mei 2023 is Paul van Beek overleden, emeritus hoogleraar van de leerstoelgroep Operations Research en Logistiek. Hij is 79 jaar geworden. In mei 1976 werd Paul aangesteld als docent en onderzoeker bij Operations Research aan de toenmalige Landbouwhogeschool. De groep floreerde en bood colleges Operations Research (mathematische beslissonderzoek) aan als onderdeel van talrijke programma's van de universiteit. In 1987 was Paul mede-initiatiefnemer van het programma Agrosysteemkunde, dat in 2000 opging in het programma Management en Economie. Naast diverse bestuursfuncties in onderzoeksverenigingen binnen en buiten onze universiteit, was Paul

voorzitter ad interim van de leerstoelgroep Managementstudies, die nu Business, Management en Organisatie heet. Paul hield op 21 maart 2002 zijn afscheidsrede. Daarna toog hij nog jarenlang wekelijks naar Leeuwenborch. Hij hoefde zich toen uitsluitend nog bezig te houden met inhoudelijke zaken. Zijn plezier daarin mag blijken uit het feit dat slechts enkele weken geleden nog een artikel is ingediend waaraan hij als co-auteur heeft bijgedragen.

Wij wensen zijn vrouw Marijke en zijn kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe met dit verlies.

Leerstoelgroep ORL, directie SSG

Colofon

Resource is het onafhankelijke medium voor studenten en medewerkers van Wageningen University & Research. *Resource* brengt nieuws, achtergronden en duiding. Op resource-online.nl verschijnen dagelijks nieuwe berichten. Het magazine verschijnt tweewekelijks op donderdag.

Contact Vragen en opmerkingen voor de redactie: resource@wur.nl | www.resource-online.nl

Redactie Willem Andrée (hoofdredacteur), Helene Seevinck (eindredacteur), Roelof Kleis (redacteur), Luuk Zegers (redacteur), Marieke Enter (redacteur), Coretta Jongeling (online coördinator), Dominique Vrouwenvelder (redacteur), Thea Kuijpers (secretariaat).

Vertalingen Clare McGregor, Meira van der Spa, Clare Wilkinson

Vormgeving Alfred Heikamp, Larissa Mulder

Basisontwerp Marinka Reuten

Coverfotografie Duncan de Fey

Druk Tuijtel, Hardinxveld-Giessendam

Abonnement Een abonnement op het magazine kost €59 (buitenland €135) per academisch jaar. Opzeggen voor 1 augustus.

ISSN 1389-7756

Uitgever Corporate Communications & Marketing, Wageningen University & Research

De eerste parkeerplaatsen worden alvast gesaneerd. ♦ Foto Resource

MAKE WUR GREEN AGAIN!

Dat is even schrikken. De groenste universiteit van Nederland is niet langer de meest duurzame. Bij lange na niet zelfs. Na jarenlang de SustainaBul in de wacht te hebben gesleept, is WUR dit jaar afgezakt naar plek zes. Het heeft geleid tot gewezen en tandengeknars in de bestuurskamer van voorzitter Houkje Sjeimovaara.

Maar die laat het er niet bij zitten. Onder de slogan Make WUR Green Again is in stilte een ingrijpend herstelplan opgetuigd. En dat is volgens Sjeimovaara ook hard nodig. 'Met een paar zonnepaneeltjes, een Green Man of een Bioblitz kom je er niet meer. Deze tijd schreeuwt om echte transitie!' De raad van bestuur richt de pijlen daarom op de automobiel, het meest onduurzame element op de campus.

De natuur lijdt onder de uitstoot van auto's. Het idee is daarom de autostapel terug te dringen door parkeerterreinen buiten bedrijf te stellen. De aandacht richt zich daarbij vooral op de piekbelasters in de buurt van natuurterreinen. De nog lopende BioBlitz komt daarbij mooi van pas. De 'blitz' levert bewijs voor waar de hotspots van biodiversiteit zich bevinden op de campus. Voor de parkeerterreinen bij hotspots is een uitkoopregeling uitgewerkt. Sjeimovaara: 'Ik durf gerust te zeggen: een woest aantrekkelijke regeling.' Uitkoop is in principe

op basis van vrijwilligheid. Maar na enig aandringen sluit de bestuursvoorzitter lichte dwang niet uit, als de animo onder parkeerterreinbeheerders tegenvalt.

Sanering van parkeerterreinen wordt aangevuld met

flankerend beleid.

Zo zal thuiswerken nog verder worden aangemoedigd.

Daarmee was al een begin gemaakt door in de winter-

maanden de verwarming een graadje lager te zetten.

Datzelfde gaat met ingang van komende maandag gebeuren met de airco. Dat wil zeggen: die gaat minder hard werken.

Het idee is om de autostapel terug te dringen door parkeerterreinen buiten bedrijf te stellen